

Uralilais-altailaisia sanavertailuja.

Uralilaisten (suom.-ugr.-samojedilaisten) ja altailaisten (turkk.-mong.-tung.-korealaisten) kielten keskinäisestä sukulaisuudesta on jo kauan kiistelty, ja mielipiteet ovat menneet aivan vastakkaisiin suuntiin. On ollut sukulaisuuden kannattajia jo Castrénin ajoista alkaen, mutta viime aikoina näkyy uralilais-indoeurooppalainen yhteys saavuttaneen koko lailla kannatusta, jopa itäsiperialainen jukagiiri on tahdottu liittää sukieliimme. (Vrt. B. Collinder, »Indo-uralisches Sprachgut» ja »Jukagirisch und Uralisch». Ks. näissä esitettyä, alaa koskevaa kirjallisuutta.)

Omasta puolestani olen kuitenkin yhä sillä vanhoillisella kannalla, että uralilaisten kielten sukulaisuus on lähinnä löydettävissä altailaiselta puolen, ja tässä suhteessa olen tehnyt paljon erittäinkin sanastoa koskevia vertailuja, koska tähän saakka heikosti tutkituista tunguusilaisista kielistä on viime aikoina saatu huomattavaa aineistoa, etenkin G. M. Vasilevitšin teoksista »Evenkijsko-russki dial. slovarj», Leningrad 1934 ja »Evenkijsko-russki slovarj», Moskova 1940. — Lienee liian aikaista julkaista varsinaista uralialttilaista tutkimusta kaikessa laajuudessaan, johon toivon joskus saavani tilaisuuden, — valmisteilla oleva Ramstedtin korean etymologinen sanakirja tuo varmaankin paljon lisäaineistoa ja aiheuttaa aikaisemmin kerätyn aineiston tarkistusta. Rohkenen tässä esittää alustavasti joukon etymologisia havaintojani, olletikin kun tiedän tämän juhlaulkaisun saajan itsekin näitä asioita harrastavan.

Muista viimeaikaisista julkaisuista mainittakoon P. Schmidt, »The language of the Negidals», Acta Univ. Latviensis N:o 5 (negidal-murre); »The language of the Olchas», samassa sarjassa N:o 8 (olča-murre; molemmat v. 1923); N.N. Poppe, »Materialy dlja issledovanija tungusskogo jazyka» (barguzin-murre), Leningrad 1927; sama, »Materialy po solonskomu jazyku» (soloni), Leningrad 1931; V. I. Levin, »Kratki evensko-russki slovarj», Moskova-Leningrad 1936 (lamuutti); T. I. Petrova, »Uljtšski dialekt nanaiskogo jazyka», Moskova—Leningrad 1936 (olča). Aikaisemmista tutkimuksista ovat tunnetuimmat Castrénin »Grundzüge einer tungusischen Sprachlehre», Pietari 1856, jonka sanakirja-aineisto on julkaistu Irkutskissa 1926 venäjäksi käännettynä ja lisättynä E. I. Titovin toimesta, sekä W. Grube, »Goldisch-deutsches Wörterverzeichnis mit vergleichender Berücksichtigung der übrigen tungusischen Dialekte», Pietari 1900 (pohjana goldi-murre).

Sivuutan tässä kielen sisäisen rakenteen vokaalisointuineen ja vokaalivaltaisuuksineen konsonantiston rinnalla sekä lauseopillisen puolen, jolla alalla jo entuudestaan on todettu hämmästyttävän paljon yhtäläisyyksiä,

samoin muoto-opin, josta myöskin voi löytää ainakin yhtä paljon yhtäläisyyttä kuin uralilais-indoeurooppalaista sukulaisuutta todisteltaessa.

Aikaisemmista uralialtaillaisia sanavertailuja käsittelevistä kirjoituksista mainittakoon J. Némethin »Az uráli és a török nyelvek ősi kapcsolata» NyK 47, s. 62—84, jossa on 32 uralilais-turkkilaista yhdistelmää, sekä A. Sauvageot'n »Recherches sur la vocabulaire des langues ouralo-altaïques», Pariisi 1930, joka koskettelee sananalkuisten ja -sisäisten *k*, *b*, *p*, *t*, ja *ŋ* konsonanttien kehitystä ja esittää tuekseen näinkin rajoitetulta alalta kokonaista 214 sanavertailua. Valitettavasti S:n tulokset eivät läheskään täytä kriittisyyden vaatimuksia. Varsinkin altailainen puoli on täynnä mielivaltaisuuksia, jotka pilaavat muuten paljon arvokastakin sisältävää aineistoa. Vrt. Némethin arvostelua NyK 47, s. 467—475.

Kun seuraavassa esitän aikaisemmista tutkimuksista poimimani, varteen otettaviksi katsomani sekä omat etymologiani, havainnollisuuden vuoksi eri käsittepiireittäin, tunnustan, että niissäkin voi olla karsimisen varaa, mutta toiselta puolen niitä voi myös kartuttaa, joten sanavarasto ylittää paljon uralilais-indoeurooppalaiseksi oletetun. Kuten odottaa sopiinkin, sen aihepiiri on verrattain alkeellinen ja se liikkuu enemmän pohjoisessa ilmanalassa, jopa arktisessäkin, tai ei ainakaan tätä paikallisuutta vastusta. Tässä suhteessa voisivat samojedologit ja lappologit löytää varmaan paljon lisäaineistoa.

Yhteiskunnallisella alalla huomio kiintyy aluksi perheen jälkeen seuraavan laajemman yhteisön, 'kylän', nimityksiin. Suom. *kylän* on allekirjoittanut (KV 25—6, s. 205) johtanut Volgan-bolgaarilaisesta sanasta *kil*, *kül* 'talo; majatalo' ~ osm. *gil* 'koti', jak. *külä*, *külä* 'eteinen, piha', tung. *gule* 'maja', mutta se voi perustua alkusukulaisuuteenkin vrt. vog. *kül* jne. 'kylä' (Toivonen, FUF 29, s. 166). — Ehkä myös ugrilainen sana unk. *falv* (*falv-a*) 'kylä' jne. (Paasonen, Beitr. 65) on verrattava mandžun sanaan *falga* 'perhe, kylä, katu, asunto'. Altailaisen sanan — samoin kuin suom.-ugr. — alkukonsonanttina on ollut *p*-, joka *f*:n ja *h*:n välityksellä läntisemmissä alt. kielissä on hävinnyt. Näin ollen ei ole mahdollon Sauvageot'n yhdistelmä (s. 17—18), jonka mukaan türk. *ayıl* 'aidattu laidunpaikka; (paimentolais-) kylä', mong. *ajil* (< **agil*) on metateettisesti syntynyt **palga* asusta (samanlainen metateesi myös ostjakissa ja vogulissa). Ehkä suom. *palkinen* 'poronhoitopiiri', alk. 'laidunpaikka' < lp. *balges* id., alk. 'porojen polkema paikka', kuuluu alunperin samaan. Vrt. tung. **palga-n* 'lattia; jalka'.

Myös s u k u l a i s u u d e n n i m i s t ä, jotka alkeellisilla

Itä-Euroopan ja Pohjois-Aasian kansoilla ovat hyvin monipuolisia ja kehittyneitä, monet lienevät ikivanhaa perua: suom. *käly* 'miehen, vaimon sisar' jne., sam. T *sealun* 'sisaren mies' (Setälä, Verw. 89—90) ~ turk. *kälin* 'miniä, nuor. sukulaisen vaimo' (Németh N:o 17, Sauv. s. 92) ~ tung. Vas. *keñi*, olča *kelin* 'sisaren mies' [Collinderilla suomen sanalle jukag. vertailu s. 78—9]. — Suom. *nato* 'miehen sisar' jne. (Verw. 90) ~ tung. Vas. *ñati* 'sukulaisnainen; tytär; sisar'. — Suom. *kyty* 'miehen, vaimon veli' jne. (Verw. 90) ~ tung. Vas. (1934) *kutē*, (1940) *kutet* 'nuor. sisaren mies' ~ ?mong. *kür* 'lanko, sisaren mies', *kür-degün* > turk. *küdägü* 'vävy' (mong. etym. Ramstedt, Kalm. Wb. 246—7). — Unk. *öcs* 'nuor. veli' jne. (Toivonen, Affrik. 139) ~ uig. *içi* 'vanh. veli' (Ném. N:o 16). — Suom. *poika*, votj. *pi* jne. ~ goldi *pi-ka* 'lapsi, poika', olča *pi-kte* (Sauv. 28). — Suom. *emä* 'äiti' jne. (Verw. 88) ~ kkir. *emä* id., mong. *eme* 'vaimo' (jukag. *emei*, Coll. 76) ym. enemmän tai vähemmän lastenkieleen kuuluvia sanoja (vrt. Sauv. 39 ja 109).

U s k o n n o n alalta on mainittava šamanismiin viittaava sana suom. *arpa*, lp. *vuorbbe* ~ turk. *arba* 'noitua', *orba* jne. 'noitarummun päristin', *arbayci* 'noita' (Setälä, SUSA 17: 4, s. 50—1, Wichmann FUF 1, s. 104), johon mielestäni lainasanana myös unk. *orvos* 'lääkäri' kuuluu Gomboczin vastaväitteistä huolimatta (SUST 30, s. 221). Vrt. myös uig. *arviš* 'taika', Kášgari *arva* 'noitua, loitsia', jak. *arbā* 'uhrata'.

A i n e e l l i s e n k u l t t u u r i n alalta en varmaa rakennusterminologiaa ole löytänyt. Ehkä *ovi* sanalle voi löytyä altailainen vastine, mutta se merkitsee vain joko 'suuta' tai 'aukkoa' (tung. *aŋma* esitetään myöhemmin). — Samaa merkitsevälle *uksi* sanalle (vrt. Toivonen, Vir. 1916, s. 165—6; siihen yhdistäisin tšer. sanan *opsa* jne. enkä sanaa *ovi*; ks. Toivonen, FUF 17, s. 280—2) voi vastineena olla tung. Vas. *uksi*, *uksi-kte* 'kallion sola'; vrt. toiselta puolen olča *uce* 'ovi'(?). — Vanha lainasuhde voi olla syij. *nort* 'reki', votj. *nurt* ~ tung. Vas. *närte* id. (> ven. *hapma*; sam. K *nārta*; jak. *nārta*, *nätta*, *dārda*), *nāret*, *ñāret*. — Tšer. *ter* 'reki' ~ mong. *ter-gen* 'vaunu', tung. Vas. *ter-ge* 'reki', lam. *turki* 'nartta'. — Mikäli Setälän teoriaa *parila* ja *purilas* sanoista (FUF 12, s. 279—284) ei hyväksytä, niille voi esittää altailaisenkin etymologian, **para(l)* ja **paril*: goldi *para* 'reki', mandžu *fara* 'reki; aisa', nykymong. *aral* id. (muinaismong. > osm. tšag. özb. *haral* 'aura'), turk. *ariš* 'aisa'; azerb. *hara-va* 'vaunut' < **paraba* (vrt. Ramstedt, SUSA 32: 2, s. 2). — *Suksi* sanan olen esittänyt Vir. 1946, s. 389. — Vaikka äänteellinen puoli jääkin avoimeksi, tahtoisin vog. sanan *jaša* 'poronahkainen suksi', tšer. *jetšə* (Wichmann, Suom. Mus. 27—8, s. 55) yhdistää tunguusilaiseen Vas. *ɲusā* 'suksi'. — Verrattakoon myös tung. Vas. *kiñle*, *kiñme* 'pyyntimiehen kevätsuksi', olča *kuñi-lte*

'suksi ilman nahkapohjaa' ~? suom. *kenkä* jne. jolla on äänteellisesti ihmeen läheinen vastine Länsi-Siperian turkkilaisissa muuteissa, tura. kür. Radloff *kiŋgä* 'kalossi!' Varmaankin saatu Siperian virolaisilta siirtolaisilta(?). — Jalkineista mainittakoon vielä vog. *kēn's* 'nahkasukka', ostj. 'sukka; poronnahkakenkä', sam. O *kāče* 'saapas' jne. ~ turk. *qonč* (tšuv. **konz'â* > tšer. *komdzâ*, niittytšer. Vas. *konzo*, vrt. Räsänen, SUST 48, s. 148) 'kengänvarsi' (Sauv. 162). — Muita kulttuuivälineitä: suom. *kontti* jne. (viimeksi Toivonen, SUST 52, s. 310) ~ tung. Vas. (1940) *kamit* 'tuohikori lihaa varten',? olča *kamcu* 'korkea, soikea tuohikori' tai oroči *kondzjo*, olča *konzo-ko* 'tuohiastia' ~ turk.: tšuv. *komdâ* jne. (SUST 21, s. 76, 48, s. 188; vrt. Sauv. 106). — Suom. *kansi*, tšer. *komdâš* jne. (Stuf. 78) ~ tung. olča *kumta*, negidal *komta* id. — Suom. *nuoli* jne. (viimeksi Lehtisalo, FUF 21, s. 15) ~ tung. Vas. *nūr* 'metallinuoli', sol. *niru*, *nuru*. — 'Neulan' nimityksenä suom. *äimä* lienee ikivanha (Beitr. 16: ural. *-*im-*) ~ tung. Castr. *imŋa*, Vas. *imŋe*, *imŋe* id. ~ turk. *jiŋnä*, *ignä*, *iŋgä* jne. Ramstedt (Kalm. Wb. 485) vertaa turkin sanaan mong. *žegün* ja jen.-ostj. *ien*, *eän* id. — Sana *pato* on vamaankin uralialtailainen, mutta on epävarmaa, onko se niin vanha kalastimena (unk. *fal* 'seinä' jne. Vrt. MNyH 6, s. 140; tšer. *püa* 'pato' ei kuulu tähän — kuten usein esitetään —, vaan on turkkil. laina, ks. SUST 48, s. 55) ~ goldi. *padëra* 'seinä', *padi* 'eristetty', mandžu *fažilan* ~ turk. *adîr* 'erottaa' (Sauv. 28).

K o t i e l ä i m i s t ä 'koiran' nimitys lienee vanha, milloin eläimen kesyttäminen sitten lieneekin tapahtunut: suom. *peni(-kka)* jne. (Beitr. 96, Verw. 23) ~ muinaismong. *hünägä* 'kettu', nykymong. *ünegen*, šera-*jëgur* Mannerheim, SUSA 27: 2, s. 66 *henegin* id. ~ turk. Käsğari *änük* 'leijonan, hyeenan, suden tai koiran penikka', jak. *önügäs* 'koira, pentu' (toisin Ramstedt, SUSA 32: 2, s. 8, Sauv. 22). — Sama merkityksenvaihdos, mutta päinvastaiseen suuntaan: sam.O. *lokä* 'kettu' (~? unk. *róka* <? ieur.) ~ mông. *noqai* 'koira' (Ramstedt, FUF 12, s. 156—7, Sauv. 118). — Aikaisemmin suom.-ugr. *peni* vartaloon liitetyt koiraa merkitsevät sanat Jur. *jandu*, T. *bāŋ*, K. *men* Ramstedt yhdistää mt. lainana: tung. *ŋena* jne. id., mông. *gendü* 'koiras', turk. *küntü* 'itse'. Semologisesti vrt. tähän ven. *cam* 'itse' ~ *camey* 'koiras'.

Poronhoitoon viittaavia varmoja yhdistelmiä ei toistaiseksi ole löytynyt, mutta sen sijaan peuran ja sen sukulaisten nimiä. Ip. *boaco* 'poro' jne. (Verw. 47) ~ tung. olča *bucan*, *bocan* 'cervus elaphus', goldi *bocca* id., lam. *bučë-kë* 'moschus moschiferus' (Sauv. 54—5). — Md. *s'ardo* 'poro' jne. (Beitr. 93) ~? tung. Vas. *čar* 'kuohittu härkä', mông. *čari* 'peura' jne. (Paasonen mts.) tai ~ goldi *siru* 'peura' (Sauv. 72). — Vog. *konkà* 'poro', jne. (Toivonen, FUF 21, s. 128) ~ lam. *komka*, sol. *χumχä*, goldi *komaka*

tung. Vas. *kumakā* 'cervus elaphus' (Gombocz, NyK 32, s. 190, Sauv. 133). Samojedien, tunguusien sekä pohjoisturkkilaisten ja -mongolien välillä on sitä paitsi myöhempiä lainasuhteita (vrt. Sauv. 71 ja 117). Sellainen lienee myös jak. *taba* 'poro', vrt. sam. T *tā*.

Muista eläinten nimityksistä mainittakoon sam. T *ḡulada* 'susi' ~ goldi *ḡōla* id. (Sauv. 126—7). — 'Kettu' (ks. ylempänä). — Suom. *hiiri* jne. < *šiqire-* (Beitr. 259) ~ mandžu *siḡeri*, goldi *siḡar* 'rotta', tung. Vas. *siḡere-kēn* 'hiiri; rotta' jne. (Sauv. 135). — Suom. *sisili-sko* jne. (Toivonen, FUF 19, s. 169—170) ~ tung. Vas. *hiselē* id.; 'siira' [h- voisi viitata sekä alkuperäiseen s:ään että p:hen ja k:hon; muualla tunguusissa sisiliskoa merkitsevä sana esiintyy ilman alkukonsonanttia: lam. sol. *iṣel*, olča *eṣelen* jne. s on voinut kadota myös dissimilaatiotietä, kuten turkkilaismurteissa *usa* 'sukkula' < *susa* jne.]. — Tšer. *karmā* 'kärpänen', liiv. *kärmi* jne. (Lehtisalo, FUF 21, s. 30) ~ goldi *garma-hta* 'sääsäki' jne. (Sauv. 88). — Suom. *koi* 'Motte' ~ lp. (T. Itkonen, SUSA: 3, s. 14) ~ turk.: alt. šor. *quja* id., kazak. *küjä* jne., tung. *kuja-hta* 'kurmu'. — Md. *šarko* 'saivar' jne. (Paasonen, SUST 41, s. 39—40, Wichmann, FUF 11, s. 206) ~ osm. *sirkā*, tšuv. *širca* jne. (Paas. mts., Ném. N:o 21). — Suom. *täi* jne. (Lehtisalo, FUF 21, s. 37) ~ tung. olča *ti-kte* id.; *ti-le* 'etsiä täitä', Vas. *ti-le* id.

Erikseen linnuista mainittakoon: suom. *joutsen*, tšer. *jükšə* jne. (Toivonen, FUF 19, s. 170) ~ tung. Castr. *ukši*, *okši* id., Vas. *ukšə*. Altaislaisella puolella tavataan sporadista j:n katoa. — Suom. *pyy* jne. < **pūn* (Stuf. 22) ~ tung. Schrenk (Ussurin yläjuoksulla) *hiḡki*, Vas. *hiḡki-čən*, lam. *hiniki*, olča *pinu* id. ~ ? tšuv. Ašm. *üḡə* 'Uhu' (> tšer. *üḡə* id.), *üḡə* ~ turk. *üḡi* 'Eule', turkm. *hüvi* id. — Karj. *kükša* 'garrulus infaustus' jne. (Stuf. 64) > ven. *кыкуа* ~ tung. Vas. *koksī-čän*, *kokčī-čän* id. [lam. *kukeki* id. < jak. *kukākī*. Onomatopoeettinen, vrt. suom. *kuukkelii*, olča *kukaj* 'närihi']. — Suom. (*palo*-)kärki jne. (Wichmann, FUF 14, s. 108) ~ tung. Vas. *kire-kte* 'musta tikka', olča *kuirekte*, jak. *kirgil*. — Suom. *kurki* jne. (Lehtisalo, FUF 21, s. 11) ~ tung. Vas. *karav* id. — Ehkä myös sanaan *muna* jne. (Beitr. 20) kuuluu metateettisesti altailainen **numu*: tung. Vas. *umu-hta*, *umu-rta* id. jne. ~ turk. *jumu-rtqa* id. Tunguusien sanaan on kontaminoivasti voinut vaikuttaa *umuk* 'linnunpesä'.

Suom. *kala*, lp. *guölle* jne. (Verw. 49) on mahdollisesti samaa merkitsevän tung. sanan *ollo*, *oldo*, *olra* vastine, mikäli siinä on ollut sananalkuinen k-, vrt. sol. *ḡoldū* 'taimen'. Alkuperäisen k:n sporadisesta kadosta vrt. Pelliot, T'oung Pao 37: 73 —. — Eri kalojen nimiä: suom. *särki* jne. (Lehtisalo, FUF 21, s. 52) ~ tung. olča *seru* 'säynävä'. — Syrj. *s'ir* 'hauki', ostj. vog. *sart* jne. (Toivonen, SUSA 57, s. 377) ~ ? tung. sol. *sōraldi* id.,?

mong. *čurdaq*, *čurqa*, > tung. *čërukaj*, turk. *čortan*, *čuraqaj*. — Suom. *maima* (Kalima SUST 44, s. 160) ~? tung. Vas. *maima* 'forelli', jak. *maiba*.

R u u m i i n o s i e n nimiä: Syrj. *om* 'suu', tšer. *aη*, *äη* 'aukko', sam. *K a η* 'suu' jne. (Toivonen, FUF 17, s. 281—2) ~ tung. goldi olča *aηma*, mandžu *aηa* 'aukko', mong. *aη*, *aηa* 'aukko', jak. *aηa* 'avoin' (Sauv. 130—1; jukag. Coll. 84 *aηa* 'suu', *aηil* 'aukko'). — Lp. *sieηηa* 'sierain' jne. (Beitr. 207) ~ tung. *saηga(r)* 'reikä' jne. (Sauv. 135). — Suom. *sierain* ~? tung. Vas. *sēlun* id., lam. *helun*. — Lp. *bāvsa*, *paksim* 'huuli' jne. (Beitr. 247) ~ tung. *hožun*, *fāzun* id. jne. (vrt. Sauv. 29). — Suom. *kieli* 'Zunge; Saite; Sprache' jne. (Beitr. 194) ~ mong. *kelen* 'Zunge; Sprache', *kele* 'sprechen', tšuv. *kala-s'* id., tung. Vas. *kēlē* 'välittää pyyntö; kosia', vrt. suom. *p u h e m i e s*. — Suom. *pii*, unk. *fog* 'hammas' jne. (Lehtisalo, FUF 21, s. 36) ~ jak. *bī* 'terä', *bilä*, *mīlä* 'hammasliha' ~ kalm. *būla*. — Suom. *nikama*, unk. *nyak* 'niska' jne. (Beitr. 293) ~ lam. *nekan* 'kaula, kaulanikama', tung. Vas. *nikimna* 'kaula' ~ turk. *jaqa* id. (Räsänen, UJ 19, s. 100). — Unk. *oldal* 'sivu, kylki' ~ tung. Vas. *oldon* 'ylki; puoli; seinä', lam. *oldan* id. — Suom. *koura*, *kopra* ~ tung. olča *horu* id. — Suom. *pivo*, sam. *piηga* jne. 'koura' (Beitr. 29) ~? tung. Castr. *haηa*, goldi *paiηa* id.,? mong. *halaqan* (Ramstedt, SUSA 32: 2, s. 3). — Suom. *kynsi* jne. (Toivonen, FUF 19, s. 107—8) ~ goldi *χos'-kta*, olča *hos-ta* (Sauv. 104—5). — Suom. *sydän*, syrj. *s'ēlem* jne. (Beitr. 76) ~ tung. Vas. *sēleme* id. — Suom. *ydin* jne. (Verw. 58; kysymysmerkein esitetty sam. Mot. *muη* on turkkil. laina, vrt. Beitr. 282) ~ alt. *jūlin*, tar. *julum*, turk. myös *ilik*, *jilik* id. ~ mong. Schmidt *žiluga* id. ~ tung. Vas. *ilge*, *irge* 'aivot', goldi *īga?*, olča *ize*. — Suom. *suoli* jne. (Wichmann, FUF 15, s. 38) ~ tung. Vas. *sīlu-kta* id. (jukag. Coll. 87 *šole* id.). — Suom. *kuu* 'tali', md. *kuja* jne. (MNyH 6, s. 139) ~ olča *kau-kta* 'kalugasammen rasva' ~ mong. *guja* 'reisi; paksu liha reidessä' ~? turk. *qojjy* 'paksu' (suom.-ugr.-turkkil. yhdistelmä Sauv. 94). — Votj. *ńorod* 'rauhanen' (Beitr. 66: tšer. *nōryō* 'rusto' jne.) ~ tung. Vas. *ńerun* id. — Tšer. *patš* 'häntä' jne. (Toivonen, FUF 110) ~? goldi *packe* id. (toisin Sauv. 23). — Suom. *kalki* 'hius', lp. *guolgga* 'karva', md. *kalgo* 'päistär' (Mord. Chrest. 72, T. Itkonen, SUSA 32: 3, s. 14) ~ turk. *qıl* 'jouhi', mong. *qıl-ga-sun* id.

K a s v i s t o s t a näyttää yhteiseen peruun kuuluvan ensinnäkin sana *puu* jne. (Beitr. 94) ~ muinaisturk. *ī* 'puu, metsä' ~? goldi *pa*, *pe* 'koivu' jne. (Ramstedt, SUSA 32: 2, s. 5). — Suom. *kuusi* jne. (Beitr. 228) ~? goldi *χas'-kta*, olča *has-ta* id. (Sauv. 96). — Tšer. *jaktš* 'korkea puu' jne. ~ mandžu *jakdan* 'kuusi' jne. (Sauv. 116). — Suom. *koivu* jne. (Beitr. 283) ~ mong. *qu-sun* id. (Sauv. 95—6) ~ tung. Vas. *kive* id. — Suom. *kataja* jne. (Toivonen, FUF 19, s. 134) ~ jak. *kītiān* id. — Suom. *tuomi*

jne. (Verw. 42) < *δ- ~ turk. *jumu-rt*, id. mong. *žimu-gu-sun* id. ~ ? tung. Vas. *inŋe-kte* jne.id. — Suom. *pihlaja*, votj. *palez'* jne. (Toivonen, FUF 19, s. 201—2) ~ tšuv. *pileš*, kaz. *miläš*, (tob *micär* id. < ostj. *veg.*) jne. — Suom. *paju*, syrj. votj. *bad'* jne. (Beitr. 98, 278) ~ ? mandžu *fodo* id., mong. *udun* id. (Sauv. 20-1). — Md. *inž'eŋ* 'vattu' jne. (Toivonen, FUF 19, s. 165) ~ ? tung. olča *inamu-hta* id. — Suom. *muurain*, sam. *marana* jne. (Beitr. 50—1) ~ (? >) tung. Vas. *moriŋo* id. (ostj. *mürəχ* jne. > tara. tob. *miraq* id.; Beitr. 51). — Suom. *naava* jne. (T. Itkonen, SUSA 32: 3, s. 27) ~ lam. *naw-ta* 'poronjäkäälä', tung. Vas. *lavikta*, *labi-hta* (> jak. *nāmihta*, *lābihta*).

K a s v i n o s i a: votj. *tuj'* 'tuohi', *tuj's* 'tuohinen' jne. (Wichmann, FUF 12, s. 136—8) ~ tung. Vas. *tj-ksa*, olča *tuj-ksa* 'kesämajan tuohikatto' [jen. ostj. *teül* 'tuohikori', Wichm. mt.]. — Suom. *kuori* jne. ~ tung. sol. *χēr* id., olča *hora-hta*, *hura-hta*. Myös ieur. ja jukag. vertailuja. — Tšer. *bož* 'juuri' jne. (Beitr. 129—130) ~ tung. *ŋinta*, *niŋta* id. (Ramstedt, FUF 12, s. 156, Beitr. 130: »*r a l i s c h*-altaische Berührungen»). — Md. *undoks* 'juuri', lp. *viəndes* (Beitr. 130) ~ mong. *ündü-sün* id. (> tung. Castr. *undahun*; vrt. Sauv. 105—6). — Suom. *tyvi*, *tynkä*, votj. *diŋ* jne. (Verw. 30) ~ turk.: tüm. *tüŋgäk* 'kanto' ~ mong. *döŋ* 'tuki'.

Luonnonilmiöitä ja -kappaleita: suom. *päivä* 'Tag; Sonne', syrj. *bi* 'tuli' jne. (Wichmann, FUF 11, s. 227; eiköhän samaan kuulu ostj. Paas. *pàj* 'ukkonen; salama(?)' ~ goldi olča *bē* 'kuu', mandžu *bija*, sol. tung. Vas. *bēga* (Sauv. 56). — Semologinen paralleeli toiseen suuntaan: tšer. *tələ*, votj. *tolez'*, syrj. *telis'* 'kuu' ~ tung. Vas. *dilača* 'aurinko' jne. (Sauv. 73; vrt. myös jukag. Coll. 78 *jeloze* 'aurinko!'). — Suom. *koi(-tto)* tai *kajo*, sam. Ju. *kaija*, K. *kuja* 'aurinko' (Verw.41) ~ turk. *qujaš*, tšuv. *χəvel* id. (Sauv. 93—4; myös ieur. vertailu). — Unk. *húgy* 'tähti' (Beitr. 171) ~ goldi *xoče-hta*, oroči *hosi-hta*, Vas. *ösi-hta* (Sauv. 104). — Ostj. *tuyut*, vog. *taviŋ* jne. 'tuli' ~ goldi olča *tawa* id., Vas. *toyo*, *towo* jne. (Sauv. 70; suom. *tuli* tuskin kuuluu tähän; pikemminkin siihen on verrattava mong. *tüli* 'sytyttää'). — Suom. *pilvi* jne. (Lehtisalo, FUF 21, s. 43) ~ tšuv. *pəlat*, turk. *bulut* id. — Suom. *tanner*, lp. *duoddar* (E. Itkonen, Vir. 1945, s. 384—) ~ tung. *dunne*, *dundre* 'maa' jne. (Sauv. 73, Räsänen, Vir. 1946, s. 388). — Suom. *kenttä* jne. (Toivonen, FUF 21, s. 108) ~ lam. *kuuntek* 'kuiva tundra; tasainen maa; pelto'. — Suom. *savi*, unk. *sziváj* ~ turk.: osm. *siva* 'rappaus', šor. *siya* 'lika' ~ mo. *siba-ga*, *siba-r* 'savi'. — Suom. *särkkä* ~ tung. Vas. *sirgi* 'hiekkä; joen särkkä' ~ kalm. *širkə* 'kova hiekkamaa'. — Suom. *vieri*, lp. K. *viere* 'harju', md. *vir'* 'metsä' (Toivonen, FUF 20, s. 141; mielestäni siihen on lisättävä tšer. kollektiivipäätte *-er*, joka on β:n kadottanut päätteeksi jouduttuaan. Sitä käytetään tavallisesti 'metsän' merkityksessä: *ku-er* 'koivisto', mutta on laajentunut funktiossaan: myös

kü-er 'kivistö') ~ tung. *urę* 'vuori, vuoritaiga' ~ turk. *ör* 'mäki, vuori'. — Suom. *tulva*, lp. *dulvat* ~? tung. Vas. *diluga* id., goldi *dalan* ~? mong. *dalaj* 'meri' (> uig. *taluj*, *toluj*) (Sauv. 69). — Suom. *jää* jne < **jäŋä* (Lehtisalo, FUF 21, s. 35) ~ turk. **jäŋ* > soj. *t'eŋ*, koib. *neŋ* 'pohjajää', salb. *neŋ* 'hanki' (toisin Beitr. 146) ~ olča *zuę* 'jää' tai tung. Vas. *iŋin* 'kylmä', lam. *iŋe-ksē* 'paleltunut'. — Suom. *lumi* jne. (Beitr. 7) ~ tung. Vas. *lune* 'märkä lumi', *nuŋe* 'ensi lumi; luminen' ~ kor. Gramm. 24 *nün* 'lumi'. — Suom. *kuura*, sam. K *kuro* jne. (Verw. 39) ~ turk. *qırayu* id., *qırpaq* 'hieno lumi' ~ mong. *kiragu*, *kirmag* (toisin Sauv. 83) ~ tung. Vas. *kiraha* 'sataa ensi lumi'. — Suom. *kylmä* jne. ~ tung. Vas. *kulde* 'pakastaa', mong. *kölde* 'vilustua' (Sauv. 93).

R u u m i i n e k s k r e m e n t t e j ä: suom. *sykki* jne. (Beitr. 45) ~ mong. *silü-kej*, *silü-sün* id. ~ turk. *sülä-käj*, *silä-käj* id. (kaz. *sül* 'visva') ~ tung. *silä-ksä* 'kaste', lam. *hilęs*. — Unk. *nyál* 'sykki' jne. ~ turk. **näl* > **jäl* > turkm. *jäs* 'kyynel', tšuv. *s'ol* ~ mong. *nıl-bu* 'sylkeä', *nıl-bu-sun* 'kyynel', tung. *nól* 'hikoilla', *nō-hun* 'hiki' (Räsänen, UJ. 19, s. 100). — Suom. *kyynel* jne. (Beitr. 23) ~ mong. *kölü-sün*, *külü-sün* (Sauv. 101). — Tšer. *ile* 'kosteaa, raaka' ~ tung. Vas. *ili-ksa* 'räkä', sol. *ię-kči* id. ~ turk.: kaz. *üläk* 'visva' (< ?*öl*, *höl* 'kosteaa').

T a u t e j a: Suom. *syylä*, *syplä*, liiv. *sügl* jne. (Wichmann, FUF 11, s. 188) ~ turk. *süjöl*, *sögäl*, *söbäl* id. (Ném. N:o 24) ~ mong. *sögel* id. — Suom. *sokko*, *sokea* ~ turk. mong. *soqur* id., (> tung. *sokur*) ~ tung. Castr. *soku-či* id.

Alkeellisia verbejä:

Kieltoverbi suom. *e-* jne. (Coll. Jukag. 60—69) ~ tung. *e-se-*, mong. *e-se*, turk. kieltomuoto *-me-*, *-ma-* (< verbaalinom. *-m* + kieltoverbi **e*, Ramstedt, SUST 52, s. 211), tšuv. *an* < **e-n*.

Suom. *ole-*, unk. *vol*, *van* jne. (MNyh 5, s. 118) ~? turk. *bol*, *ol* 'olla, tulla jkskin' (Ném. N:o 5).

Suom. *voi-* jne. ~ muinaisturk. *u* id.

Tšer. *pu-em* 'antaa' ~ tung. Vas. jne. *bū* id.

Suom. *saa-* (FUF 25, S. 20) ~ tung. *sā* 'tietää', [semas. vrt. turk. *al* 'ottaa', mong. *ali* 'saada, ottaa', kor. Gramm. 134 *al* 'tietää' ~? suom. *alka-*; vrt. esim. ransk. *prendre* 'ottaa' > 'alkaa'.]

Suom. *syö-* jne. (MNyh 5, s. 144) ~ tung. *sē*, *hē* 'ahmia, jyrsiä', olča *se* 'purra'.

Suom. *juo-* jne. (MNyh 5, s. 29) ~ turk. *ju-t* 'verschlucken', turkm. *juvit* ~? mong. *uu*, *ugu*, *agu* 'juoda'.

Suom. *ime-* (Beitr. 13; Coll. Jukag. 77 *ibi* id.) ~ turk. *em*, kar. *öm*

(Sauv. 125) ~ mong. *em-kü*, *üm-kü* 'suuntäysi', tung. sol. *imi* 'juoda', bargu *um*, mandžu *omi*.

Suom. *nuole-*, unk. *nyal* (Beitr. 40) ~ turk. *jala* id. (Ném. N:o 10).

Suom. *kuule-* (MNYh 5, s. 146) ~ ? turk. *qul-aq* 'korva' (Ném. N:o 7).

Suom. *ui-*, veps. *uju-* (Lehtisalo, FUF 21, s. 18—19) ~ tung. Vas. *uju* 'uida maalle', *uju-hta* 'uida' jne.

Unk. *für-d* 'uida', *für-öszt* 'kylvettää' ~ tung. olča *puuri* 'sukeltaa'.

Suom. *kute-*, ostj. *χuḷ* jne. (NyK 26, s. 398) ~ tung. *gad-da* id. ~ turk. *god* 'asettaa'.

Suom. *lentä-* (~ ? *lintu*, tšer. *ludo*) ~ tung. Vas. *lendu-tē* id., *lëndü* 'heilua'.

Suom. *sili-ttää*, *sileä*, lp. *šallad* (T. Itkonen, SUSA 32: 3, s. 48) ~ turk. *sil* 'pyyhkiä', mong. *sili-je*, *sile-ge* 'kohentaa hiillosta', tung. Vas. *sil-ki* 'silittää'.

Suom. *kiiku-*, *kiiltä-* ~ tung. Vas. *kibu-na*, *gil-tari* id., sol. *gilūte* id., mong. *gilü-gel-že*.

Suom. *nilo-* jne. (Toivonen, FUF 21, s. 110—1, E. Itkonen, Vir. 1944, s. 358) ~ kor. *nil* 'olla taipuisa', *niri* 'vetää ulos', tung. Vas. *nil* 'kadottaa nahkansa (sarvista)', mong. *nila-ji* 'olla limainen', turk. *jil* 'luisua', *jılaη*, *jalaη* 'paljas'.

Suom. *katoa-*, *kadotta-*, tšer. *kodam* 'jäädä', *kodem* 'jättää' jne. (Lehtisalo FUF 21, s. 15) ~ turk. *qāl* 'jäädä', tung. Vas. *hāl* 'kadota'.

Lp. Lagercrantz N:o 504 *čájänit* 'eksyä', *čájäh* 'eksynyt' ~ kir. *sajaq* id. (Räsänen, SUST 48, s. 210, SUST 50, s. 58). Vrt. Beitr. 147.

Unk. *fül* 'tukehtua, hukkuu', md. *puv-*, *pov-* (< ? tšuv.) jne. ~ osm. *boy* 'kuristaa', tšuv. *pu* ~ *pâv-* id., mong. *bogu* 'yhdistää', tung. Vas. *bu* 'kuolla', olča *bul* id., goldi *bokki* 'sitoo' (Sauv. 52—3).

Unk. *fél*, suom. *pelkä-* jne. (Lehtisalo FUF 21, s. 43) ~ tung. Vas. *hēl* id. (ieur. yhdistelmä Coll. 68).

Unk. *fára-d* 'väsyä', *fára-szt* 'väsyttää' jne. (Wichmann, FUF 11, s. 227) ~ alt. **pār*: tšag. tar. *hār* 'väsyä', osm. *harin* 'väsynyt', tšag. *harun* 'heikko hevonen, joka pysähtelee' ~ muinaismong. *harun* 'uppiniskainen (hevonen)' ~ tung. lam. *harul* 'pyöräyttää', *harun* 'päätäpyöräyttävä'.

Suom. *sekoittaa-*, *seka* ~ kor. *sek* 'sekoittaa' ~ turk. *soq* 'lyödä, survoa'.

Suom. *herää-*, lp. I *tšárraniḍ* (T. Itkonen, SUSA 32: 3, s. 55) ~ tung. *seri-* 'herättää', *seru*, *seriv* 'herätä', mong. *sere* 'herätä, tuntea, varoa', turk. *sez* id.

Votj. *vnunetini* 'unohtaa' jne. (Beitr. 19) ~ turk. *umut*, *unut*, *uñtu* jne. id., mong. *umta* 'nukkua' jne., tung. *omgo*, *omño* 'unohtaa' jne. (Sauv.

132; suom. *unohtaa* < *uni* kuuluu ehkä tähän, mikäli alt. muodot palautuvat 'unta' merkitsevään sanaan; ks. Ramstedtin tiedoitusta: Hakulinen, Vir. 1935, s. 110).

Lp. *oaddet* 'nukkua' jne. (Setälä, SUSA 14: 3, s. 53) ~ turk. *udu* (Ném.).

Suom. *karkaa-* jne. ~ mong. *gar* 'tulla ulos', *garaji* 'hypätä', kir. *qaryi* id.

Suom. *tai-pu-*, *tai-tta-*, tšer. *taj-* 'taivuttaa' ~ turk. *taj* 'luisua', *tajil* 'taipua' ~ mong. *daji-ba-l*.

Suom. *paina-* ~ tung. olča *pañan* 'varjo, vainajan henki' (vrt. suom. *painajainen*), turk.: tel. jne. *ajna* 'paha henki', uig. *ajiy*, *aniy* (< **aniy*) 'paha', mong. *ani* 'sulkea silmät' (kalm. *ani*), muinaismong. *hani-šqa* 'silmäluomi'.

Suom. *kaappaa-* jne. (Beitr. 170) ~ turk. *qap* id. ~ mong. *qaba*.

Suom. *tapaa-* jne. (Stuf. 126) ~ turk. *tap* 'löytää' ~ mong. *taga* < **tawa*, tung. Vas. *tava*, *taga* 'joutua', *täg*, *täk* 'arvata'.

Suom. *tarttu-*, md. *targams* 'vetää' ~ turk. *tart* 'vetää', mong. *tata* (< **tarta* Kalm. Wb. 384), tung. *tana* (< **tarna*).

Suom. *pyrki-*, lp. *peṛč^hvd* id. (T. Itkonen, SUSA 32: 3, 29) ~ olča Schmidt *peṛgi* 'koettaa' ~ ? mong. (*h*)*örgü* 'nostaa', osm. *hörgüč*, *örgüč* 'kyttyrä'.

Tšer. *šəñal-* (Vas.) 'imeytyä', (Porkka) 'sopia (sisään)' [~ ? *šunalt* 'kaatua, sukeltaa', KB. Ram. *šəñgaš* 'kaataa'] jne. (Coll. Jukag. 86) ~ turk. *siñ*, *siñ* 'imeytyä, sopia johonkin', mong. *siñge* 'mennä sisään, laskeutua, imeytyä', tung. sol. *šine* 'painua pohjaan'.

Suom. *tajua-*, syrj. *tuj* 'olla kelvollinen' ~ turk. *tuj* 'saada tietää, kuulla' (toisin Wichmann, FUF 14, s. 112).

Unk. *tan-ul* 'oppia' *tan-it* 'opettaa' jne. (Wichmann FUF 14 s., 112—4) ~ turk. *tani* 'tuntea'.

Suom. *tottu-* (< **tonttu-*) jne. (Beitr. 21) ~ ? tung. Vas. *tat* id., sol. *tatigā* 'opettaa'.

Suom. *kie-hu-*, *kei-ttä-*, vir. *kē-* ~ turk. *köj* 'palaa' < *kön*, tung. Vas., *kē-g* 'savustaa'.

Md. *kildems* 'valjastaa', tšer. *kaldem* 'sitoa' ~ turk.: sag. *köl* 'valjastaa', tšuv. *kül* id. ~ mong. *küli* 'sitoa' (*köl-le* 'valjastaa').

M u i t a s a n o j a :

Suom. *jama* jne. (Ravila, Vir. 1931, s. 308—9) ~ turk. *jama*, jak. *samā* 'paikka, tilkku; paikata'. Vrt. kuitenkin tung. Vas. *nama-dā*, *neṃe-si* 'paikata'.

Suom. *kumo*, *kumoa-*, tšer. *kumâk* jne. ~ tung. Vas. *kum-te* 'kaatua kumoon', goldi *χum-s'uri* 'kumota' jne. (Sauv. 97—8).

Suom. *mukula* jne. ~ tung. sol. *muχali* 'pallomainen', mong. *moqur*, *muqur* 'tylsä; sarveton', turk.: alt. *moko*, tšuv. *muga* jne. (vrt. Wichmann, SUST 21, s. 88, Räsänen, SUST 48, s. 254).

Suom. *järki* jne. (Stuf. 107) ~ turk.: alt. kar. *järgä* 'rivi' (Räsänen, SUST 50, s. 30) ~ mong. *žerge* 'arvo, järjestys, rivi'.

Suom. *käyrä*, karj. *käkrä* jne. (Ojansuu, FUF 13 A 10, T. Itkonen, SUSA 32: 3, s. 68) ~ turk.: uig. *käkrü* id., kaz. *käkri*, *käkerä*, kar. *käjri*. Vrt. tšuv. *kocâr* id.

Suom. *perä* jne. (Stuf. 35) ~ olča *peré(g)* 'pohja', mandžu *fere* ~ mong. *erge* 'untare Kante des Wandgitters' ~ kir. *ergä* id. (Ramstedt SUSA 32: 2, s. 4).

Suom. *paljo*, tšer. *pülä* (Toivonen, FUF 15, s. 85) ~ olča *pule* 'liika' ~ mong. (*h*)*üle-* 'olla liikaa' (Sauv. 16).

Suom. *kara* 'kuiva oksa, karahka' jne. (Uotila, Virittäjä 1930, s. 174) ~ tung. Vas. *gara* id., olča Schmidt id., Petrova 'hanka' ~? mong. *gar* 'käsi', turk. *garı* id.

Päälähteinä uralilaisella puolella on käytetty: Paasonen, »Beiträge zur finnischugrisch-samojedischen Lautgeschichte» (lyh. Beitr.); Setälä, »Zur frage nach der verwandtschaft der finnisch-ugrischen und samojedischen sprachen» (lyh. Verw.); sama, »Über art, umfang und alter des stufenwechsels im finnisch-ugrischen und samojedischen» (lyh. Stuf.); turkkilaisista kielistä Radloff, »Versuch des Wörterbuches der Türk-Dialecte»; mongolilaisista Ramstedt, »Kalmückisches Wörterbuch»; tunguusilaisista Vasilevitš, alussa mainitut teokset; uralialtaisista Sauvageot, »Recherches sur le vocabulaire des langues ouralo-altaïques». — Kirjallisuuden maininta on tarkoitettu vain lähdeaineiston löytämisen helpottamiseksi, ilman että hyväksyisin kaikkia siellä olevia sanayhdistelmiä. Yksityiskoh-taiseen polemiikkiin ei tässä kuitenkaan ole aihetta.

Yllä esitetyn vertailuaineiston perusteella ei vielä voi tehdä paljon tarkkoja äänneopillisiä johtopäätöksiä, koska varsinkin tunguusimurteiden suhteen, joiden sanavarastoa on suhteellisen paljon käytetty hyväksi, äännehistoria on suureksi osaksi selvittämättä. Altailaisten kieliryhmien keskinäinen äänteellinen vastaavaisuus on kuitenkin suurin piirtein selvillä Ramstedtin uraaurtavien tutkimusten ansiosta, joten saattaa tehdä jonkin verran äänneopillisiakin huomioita. Konsonantiston altailaiset klusiilit vastaavat saman sarjan klusiileja uralilaisissa kielissä; edellisissä kielissä esiintyy sanan alussa myös soinnillisia klusiileja, kuten sporadi-

sesti suom.-ugr. kielissä. Erikseen mainittakoon sananalkuisesta *p*:stä, joka suom.-ugr. kielissä yleensä on säilynyt (unk. myös *f*-), alt. puolen taas säilynyt vain koreassa ja itäisimmissä tunguusimurteissa (olča, goldi), lännempänä kadonnut *f*:n (mandžussa) ja *h*:n (keskisissä tunguusimurteissa, muinaismongolissa sekä sporadisesti itä- ja eteläturkkilaisissa kielissä) välityksellä. Ural. soinnittomat klusiilit **p-*, **t-*, **k-* palautuvat myös alkuperäisiin soinnillisiin, jotka alt. puolen ovat säilyneet: **b- ~ m-*, **d-* (> turk. *j-*), **g-*, **g-* (> turk. *k-*, *q-*). Suom. konsonanttiyhtymiä *-rk-*, *-lk-*, *-rt-* ja *-lt-* vastaa alt. puolella tavallisesti klusiiliton konsonantti *-r-*, *-l-* (*särki*, *palokärki*, *kurki*, *purku*, *pelkään*, *syllki*, *kalkki*, *alkaa*, md. *s'ardo*, *kiłdems*). Ainoassa **δ'*-alkuisen sanan (*tuomi*) vastineessa on alkukonsonanttina turk. *j-*, mong. *ž-*. Sanansisäisten *-δ*:n ja *-δ'*:n edustuksena näyttää olevan sekä *-d-* (*pato*, *kutea*, lp. *oaddet*) että *-l-* (*-r*) (*sydän*, *ydin*, *kadota*), vieläpä *t* (*?*) (*kyty*). Huomattakoon, että *-l-* vaihtelee hyvin usein *-r*:n kanssa koreassa, mutta myös osittain tunguusissa, joten *nuoli* sanan vastineena hyvin voi olla *ńūr* (ja *kyty* sanan mong. *kūr*?). Affrikaatat ja sibilantit tuntuvat yleensä säilyneen. Samoin nasaalit (alt. **ń-* > turk. *j-*), mutta eräiden sanansisäisten nasaalien alt. vastineissa on merkillisiä konsonanttiyhtymiä (*mŋ*, *nm*, *mŋ*, *gn* jne.). Osittain nämä voivat olla dissimilaatio- tai metateesitapauksia, mutta mahdollisesti on jo alkukielessä ollut monimutkaisia konsonanttiyhtymiä.

1. tavun vokaaliston alalla urali-altailaiset vertailut näyttävät tukevan sitä käsitystä, että ims. kielet yleensä edustavat vanhoillista kantaa (vrt. viimeksi Erkki Itkonen, FUF 29, s. 222—3). Näissä vertailuissa on jopa hämmästyttävän paljon sanoja, joissa ims. sanan vokaalia alt. puolen vastaa joko täysin sama vokaali tai sen lähisukulainen (suom. *a ~ alt. a, ȳ; u ~ u; ä ~ ä, e, i; ü ~ ü, ö, i, e; e ~ e, e; i ~ i, ȳ*), vieläpä vokaalien pituus niissä alt. kielissä, joissa pituusero on säilynyt (jakuutissa, turkmeenissa ja eräissä tunguusimurteissa), vastaa ims. tai unkarin pituutta (suom., unk. *ā ~ ā; suom. *ō > uo ~ ū; *ö > üö ~ ū, ē¹; unk. ē, suom. *ē > ie ~ ē, ē*) ja *i*-diftongit ovat joko säilyneet tai sulautuneet pitkiksi vokaaleiksi (suom. *ai ~ alt. aj; oi ~ uj, i, äi ~ ē, i*).

Martti Räsänen.

¹ Sivumennen mainittakoon, että jakuutin vokaalisointulait näyttäisivät viittaavan *uo* ja *üö* diftongien alkuperäisyyteen (1. tavun *o*:n jälkeen seuraa *o*, mutta *uo* diftongin ja *uoj*-triftongin kuten *u*:n jälkeen *a* säilyneenä). Vrt. Airilan teoriaa suomen vastaavista diftongeista. Asian voi kuitenkin selittää siten, että labiaaliattraktio on myöhempi ilmiö kuin pitkän vokaalin diftongiutuminen.